

ските въпроси Джеф Хун. Привържениците на европейската конституция възлагат надежди на германското председателство през 2007 г., от което се очаква да даде нов тласък на конституционния проект.

Решаването на въпроса за Европейската конституция до голяма степен ще покаже дали редактираното мото на ЕС „Единни в многообразието“, заменило идеалистичната фраза „за един по-тесен съюз“, има реален смисъл или просто е поредната словесна еквилибристика, маскираща дихотомията между теория и практика в ЕС. То би трябвало и да посочи дестинацията на европейския проект, макар че според някои автори именно липсата на визия за окончателния финал е ключът към неговата сила. (Ленард, 2005: 23) Ако към анализирането на Европейския съюз се приложат някои от философските аргументи на Тойнби, според които движещите сили в обществата са аналогични на тези в индивидуалната човешка психика, последното виждане не е лишено от основание. До голяма степен тази концепция се потвърждава и от историята на процеса на европейска интеграция, в който периодите на динамика и напредък са свързани с търсенето на решение на конкретен проблем, а не с постигането на предварително зададена крайна цел, напомнящо за друг интеграционен проект, който се проваля точно толкова грандиозно, колкото е и зададената посока.

4.3. България – в настоящето на Европейския съюз

България става част от историята на европейската интеграция като държава, участваща в петото разширяване. Желанието на нашата страна за присъединяване към ЕС не е толкова „цивилизационен“ или „европейски“ избор, защото тя е неразделна част от европейската цивилизация с безспорен принос за нейното формиране и съхраняване, колкото завръщане към европейските ценности и модели, върху които е основана Третата българска държава. Присъединяването ни към ЕС е исторически мотивирано и съобразено с реалностите след края на Студената война политическо решение. Неговата целесъобразност и навременност го правят уникално в сравнение с това на останалите бивши комунистически държави, тъй като за разлика от тях България няма дълга история на контакти със Западна Европа, напротив, българската външна политика е известна със съветската си „ортодоксалност“. (Brown, 1989: 293) Движението на България към пълноправно членство в Съюза преминава през няколко основни етапа – от установяването

на дипломатически отношения с ЕО до подписването на Договора за присъединяване, чиито специфики се определят от стратегията на Общността относно петото разширяване със страните от Централна и Източна Европа, както и от приоритетната позиция на членство ни в ЕС във външнополитическата линия на българските правителствата през 90-те и началото на новото столетие.

Мотивите за „европейски“ избор

Както и при останалите страни кандидатки в историята на разширяванията на ЕО, България определя своята ориентация към пълноправно членство в Общността въз основа на две групи мотиви – политически и икономически. Политическите мотиви са в две области – тези, които са свързани с националната сигурност във външнополитически план, и такива, които са ориентирани към вътрешнополитическата сфера.

Членството на България в НАТО и ЗЕС се разглежда от българските управляващи като единствената алтернатива за гарантиране на сигурността на държавата след разпадането на Варшавския пакт. Още повече че решаването на този въпрос е от първостепенна важност в контекста на конфликтите в Югославия не само заради възможността от въвличане на София в тях, но и заради негативните косвени последици – бежански потоци, ограничаване на икономическите перспективи. От друга страна, членството в ЕС би повишило международната тежест и авторитет на България след сателитните години, прекарани в сянката на СССР – една традиционна причина за кандидатура в Общността.

Във вътрешнополитически план пълноправното членство на България в ЕС би гарантирало консолидирането на демократичния режим и съответно социалния мир в българското общество. Прокламирането на стратегическата цел за влизане в ЕО се превръща в традиционно „заклинание“ на новите политически формации – Съюзът на демократичните сили, Демократическата партия, Движението за права и свободи, Българската евролевица. В този смисъл „европейският“ избор се разглежда от тези формации като средство за тяхното легитимиране, а европейската идея е употребена за печелене на популярност, като невинна е ясно какъв смисъл се влага в тази идея и доколко нейните измерения са понятни за тези, които я използват като мото.

Не по-малко съществени са икономическите мотиви за българската кандидатура за членство в ЕС. След разпадането на комунистическия блок и Съвета за икономическа взаимопомощ България губи

както ресурсите и подкрепата от страна на СССР, така и съветския пазар и тези на източноевропейските държави. Икономическата ситуация в страната е изключително трудна – необходимостта от реструктуриране е съчетана с липса на ресурси за неговото извършване. В този контекст членството на страната в ЕО би осигурило финансиране от европейските фондове, както и достъп до европейските пазари. Освен това европейската интеграция се разглежда и като средство за справяне с предизвикателствата на глоболизиращата се икономика. (Динков, 2002: 140–142)

Мотивацията на София за присъединяване към ЕО/ЕС е импулсирана от ускорения процес на деклариране желанието за присъединяване към Общността от останалите СЦИЕ, така че външнополитическата ориентация на София към Брюксел се превръща в част от този лавинообразен процес.

Комбинацията от българските мотиви за членство в ЕО/ЕС остава константна през следващата декада и на практика осигурява приемствеността между българските правителства независимо от тяхната партийна оцветеност. Основна причина за тази перманентност е трудното протичане на реформите в страната, което предопределя и постепенното изоставане на България от останалите държави на петото разширяване.

Условията за започване на реформи в България са по-неблагоприятни от тези в страните от Централна Европа. Преходът започва при политическа нестабилност, неразвито гражданско общество и слаби институции на пазарното стопанство. Освен това върху българската икономика съществено влияние оказват т. нар. неикономически фактори. Въпреки положените усилия от националните правителства и съдействието на международните финансови институции резултатите от структурната реформа са незадоволителни. Реформите в България са забавени от ниските темпове на макроикономическата стабилизация. Макар че през 2000–2001 г. се наблюдава подобряване на положението, то се основава по-скоро на спиране на икономическия спад, отколкото на устойчив икономически растеж. Безспорният успех в снижаването на инфлацията е съчетан с ниско жизнено равнище, ограничени вътрешни инвестиции и висока безработица. (Динков, 2002: 145)

Сред основните причини за затрудненията пред съгласуването на българската икономика с изискванията на ЕС и съответно за изоставането на страната в процеса на предприсъединителната подготовка е разминаването между изискванията по тригодишното споразумение с Международния валутен фонд и императивите за приспособяване към

общите политики на ЕС. Докато вътрешният пазар на ЕС е силно регулиран и предполага ограничаване свободата на действие на пазарните сили, изискванията на МВФ предполагат освобождаване на тези сили. Споразумението с МВФ почти елиминира държавните субсидии за аграрния сектор, което предпоставя отдалечаването на този отрасъл на българската икономика от модела, рамкиран от ОСП. Макар че въвеждането на паричен съвет в България и Пактът за стабилност в Югоизточна Европа се разглеждат като успехи съответно от страна на МВФ и ЕС, състоянието на българската икономика е такова, че тя остава твърде далеч от критериите за членство в Съюза. (Динков, 2002: 145).

Изоставането на България в икономическите и политическите реформи, както и специфичното отношение на ЕО/ЕС към страните кандидатки от Югоизточна Европа, оказва пряко влияние върху пътя на София към пълноправно членство в Съюза.

България и ЕИО

България установява официални отношения с ЕИО през август 1988. Този акт е продиктуван от опитите за нормализиране на отношенията между ЕИО и СИВ в духа на Заключителния акт от Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа (КССЕ), подписан през август 1975 г. и „перестройката“ на М. Горбачов, предпоставила промяната в отношенията между двете общности през втората половина на 80-те. През 1988 г. е взето решение за установяване на дипломатически отношения между двете части на Европа – ЕИО и СИВ. Именно в рамките на този процес България установява официални дипломатически отношения с Общността – в Брюксел е акредитиран български представител.

Този акт е последван от началото на преговори за сключване на Спогодба за търговия и сътрудничество между България и ЕИО. Това споразумение, заедно с инициативите за оказване на икономическа, финансова и хуманитарна помощ, е основен инструмент, който ЕО и страните членки използват в политиката си спрямо СЦИЕ през този период. Чрез включването си в тези инициативи България заявява своята принадлежност към общия поток на развитие в отношенията между Общността и СЦИЕ.

Въпреки първоначалния ускорен напредък на преговорите за СТС в средата на 1989 г. те са прекъснати едностранно от Комисията без официално обяснение от страна на ЕО. По-късно става ясно, че причината за

прекратяване на преговорния процес е нарушаването на договореностите по спазване на човешките права, приети от КССЕ заради третирането на турското малцинство от българското правителство. Преговорите са възобновени след свалянето на Т. Живков – през март 1990 г. Спогодбата за търговия и сътрудничество е подписана през май 1990 г. и влиза в сила през ноември с.г. Тя предвижда постепенно елиминиране на количествените ограничения за българския внос в Общността и взаимни отстъпки в сферата на търговията и селското стопанство.

През септември 1990 г. България е включена в програма ФАР, чрез която получава финансиране в подкрепа на политическите и икономическите реформи. Макар че размерът на получаваните и договаряните суми е относително нисък, участието на София в програмата, която ЕО разглежда като основен инструмент на източноевропейската си политика, допринася за движението на страната ни към пълноправно членство в ЕС.

България – асоциирана страна

През първата половина на 90-те отношенията между България и ЕС се трансформират в рамките на сключването на европейски споразумения за асоцииране. Това е и началото на предприсъединителния външнополитически процес за София. Тази трансформация е резултат от прогреса в източноевропейската външнополитическа стратегия на Общността, отразена в приемането на концепцията за ЕСА през 1990 г. (след програмите за помощ и СТС, ЕСА се разглеждат от ЕО като споразумения от „второ поколение“), както и на ясно изразената воля от българска страна за пълноправно членство в ЕО.

През декември 1990 г. Седмото велико народно събрание приема решение, чрез което изразява желанието на Република България да стане пълноправен член на ЕС. Също така се заявява искане за сключване на Споразумение за асоцииране на България към ЕО, което се разглежда като съществен етап от постигането на крайната цел – пълноправно членство.

Преговорите за асоцииране с България и Румъния започват през май 1992 г. – почти година по-късно от тяхното начало със страните от Вишеградската група. Това изоставане е продължаваща тенденция от предходния период и е обусловено от идентични причини. България не отговаря на петте условия за създаване на по-тесни отношения с ЕО – върховенство на закона, зачитане на човешките права, многопартийна система, провеждане на свободни и честни избори, пазарна икономика.

Реформите в страната вървят бавно и твърде неефективно. Освен това за разлика от повечето СЦИЕ комунистическата партия запазва властта и влиянието си сред обществото. Опитът за преврат в Москва от лятото на 1991 г., който демонстрира реалната възможност за ново спускане на „желязната завеса“, импулсира активността на ЕО спрямо България. Политическите съображения надделяват над икономическите възражения, така че през декември 1991 г. е поставено началото на проучвателните преговори между София и Брюксел. Независимо от това ускоряване обаче България и нейната северна съседка Румъния са поставени във „втора група“ както във времеви, така и в концептуален аспект.

Преговорите по сключването на ЕСА приключват в края на 1992 г., а подписването им се извършва през пролетта на 1993 г. Заедно с ЕСА е подписано и Временно търговско споразумение, което да замени СТС. Това споразумение търпи отлагане поради вътрешнообщностни спорове. След ускореното му подписване то влиза в сила през декември 1993 г., а Европейското споразумение за асоцииране – през февруари 1995 г. Освен забавянето на търговското споразумение ЕСА също съдържа специфики. За разлика от ЕСА със страните от Вишеградската група в тези с България и Румъния е добавен текст за зачитане правата на малцинствата.

В Преамбюла на ЕСА е отбелязано, че България разглежда това споразумение като стъпка в посока към нейното бъдещо членство в европейската общност. От своя страна Общността признава споразумението само като принос за реализирането на тази цел, но без непременно да го предпоставя. Споразумението осигурява предпоставки за подготовка на България за присъединяване към ЕС чрез изпълнението на целите на асоциирането – развитие на политическите и икономическите отношения между договарящите се страни, подкрепа на реформите, осигуряване на рамките за постепенното интегриране на страната в Общността.

Европейското споразумение за асоцииране осигурява договорно-правната основа на отношенията между България и ЕС. То дава възможност за провеждането на пълноценен политически диалог чрез изграждането на институционална структура. Тази институционалната рамка по споразумението включва Съвет за асоцииране, Комитет за асоцииране и Парламентарен комитет за асоцииране. Съветът за асоцииране е на министерско равнище. Той се събира веднъж годишно и основната му задача е да следи за стриктното изпълнение на ЕСА. Комитетът, съставен от представители на европейските институции и висши български държавни служители, подпомага Съвета. Парламентарният комитет, който се състои от членове на европейския парла-

мент и депутати от Народното събрание на България, представлява форум за диалог.

В икономически аспект ЕСА предвижда постепенно създаване на зона за свободна търговия за промишлени стоки за период от 10 години, с ангажимент за по-бърза реализация от страна на ЕО (пет години), отколкото от България (седем години) – асиметричен подход. Вносът на промишлени стоки от България в ЕО се либерализира в по-кратки от предвидените в ЕСА срокове. Промислените стоки (с изключение на „чувствителните“) започват да влизат в ЕО без мита и количествени ограничения от януари 1998 г. Въпреки асиметричния подход на ЕСА либерализацията е по-изгодна за Общността поради спецификите на нейния външнотърговски стокообмен и съответно този на България. В износа на ЕС преобладават стоки, подлежащи на по-бърза либерализация, докато България изнася т.нар. „чувствителни стоки“ (текстил, метали, някои химически продукти и селскостопански произведения), които се либерализират по-бавно. При търговията със селскостопански стоки тарифните бариери се снижават, но без да се премахват напълно. ОСП издига трудно преодолими препятствия пред вноса от трети страни. Прилага се принципът на реципрочност – еднакви взаимни отстъпки от страна на ЕО и България. Запазена е възможността за прилагане на защитни механизми при търговията със селскостопански продукти. При това положение българските селскостопански продукти, които заемат 25% от общия ни износ за ЕС, получават подобрен достъп до вътрешния пазар, но си остават дискриминирани спрямо местните производства. (Динев, 2002: 135)

След задействането на схемите за либерализация през 1994--1995 г. размерът на стокообмена между България и ЕС се увеличава бързо. Съюзът става най-големият търговски партньор на България. През 2000 г. износът за ЕС заема 51,1% от общия износ на страната, а вносът от там е 44% от общия внос. За сметка на тези високи показатели относителният дял на износа на селскостопански продукти в общия износ за ЕС остава нисък – 10%. Освен това към края на 90-те се наблюдава намаляване на дела на България в търговията на ЕС. (Динев, 2002: 136)

Заедно с осигуряването на законовата рамка за отношенията между България и ЕО и икономическите ползи ЕСА определя и основата за финансовата и техническата помощ от страна на Общността в подкрепа на реформите в страната. Освен конкретните политически и икономически измерения на ЕСА то има и дългосрочен стратегически смисъл. Споразумението дава импулс на демократичните реформи и пренастройването на българската икономика на пазарни принципи.

Партньорството за присъединяване към ЕС

Отношенията между България и ЕС търпят прогрес вследствие заключенията от Копенхаген (юни 1993), които дават старта на източноевропейското разширяване. Провежданият до този момент *ad hoc* политически диалог е заменен с т.нар. структурни взаимоотношения на асоциираните страни с институциите на ЕС. Тяхното осъществяване е поставено в рамките на по-интензивен диалог, който не измества, а съществува паралелно с отношенията, установени в рамките на ЕСА. Решенията от Копенхаген изравняват статуса на България и Румъния с останалите СЦИЕ въпреки различния напредък в процеса на реформи между двете групи държави и насърчават българските усилия в посока на приоритетната цел за членство в ЕС. Освен това, задавайки ясни критерии за постигане на тази цел, те определят рамката за действие на правителството.

Постигането на статут на асоциирана държава чрез ЕСА се разглежда от българските управляващи като изпълнение на междинната цел по пътя към пълноправно членство, така че започва подготовка за следващия етап от този път. През декември 1995 г. НС приема решение Република България да подаде официална молба за членство в ЕС. По време на дебатите при приемането на документа е внесена една съществена особеност на българската стратегия към членство в Общността – идеята за обвързаност и неделимост на въпроса за членството на България в ЕС и нейното членство в НАТО. Аргументите за инкорпорирането на тази идея във външнополитическата стратегия на София е изразеното от нейния вносител СДС с убеждение, че двете организации представляват два взаимнодопълващи се елемента, които изграждат националната сигурност. Въпреки първоначалната съпротива на левите партии спрямо членството в НАТО, то постепенно започва да се разглежда като билет за влизане в ЕС.

София връчва своята официална молба за членство в ЕС на комисаря по разширяването Х. Солана по време на Европейския съвет в Мадрид през декември 1995 г. В нея се подчертава, че членството на България в ЕС е стратегическа цел, която отразява националните интереси на държавата.

На срещата в Мадрид европейските лидери възлагат на Комисията да подготви становища по молбите за членство на асоциираните страни. Становището за готовността на България за присъединяване е подготвено въз основа на отговорите на българската администрация на обемен въпросник, изпратен от Комисията, както и на данни от други

организации – делегациите на Комисията в СЦИЕ, Съвета на Европа, международни финансови организации. Заключението на Комисията от юли 1997 г. е, че страната е на път да изпълни политическите критерии от Копенхаген, но що се отнася до икономическите критерии и способността да бъде поето членството, тя все още не е готова за започване на преговори. В отговор на изложението на Комисията българското правителство и НС приемат декларации за необходимостта от равен старт на преговорите на всички страни кандидатки – юли 1997 г. В края на годината Европейският съвет в Люксембург взема решение за начало на преговорите с пет от десетте кандидатки от СЦИЕ – Полша, Унгария, Чехия, Естония, Словения (Люксембургската група). Относно преговорите с останалите пет, между които е и България, е заявено решението за ускоряване на тяхната подготовка чрез аналитичен преглед на законодателството. Това решение на практика поставя край на българските надежди за равен старт на преговорите с останалите СЦИЕ.

Даденото от ЕС предимство на Люксембургската група, включването на страната ни, заедно с Румъния в „черния списък“ от държави с визов режим спрямо ЕС, както и отлагането на сключването на Временното споразумение за търговско сътрудничество налагат негативен отпечатък върху отношенията между България и ЕС в края на 1997 и началото на 1998 г. Към негативните външнополитически знаци се добавя и влошаването на икономическата и политическата ситуация във вътрешнополитически план. Тези неблагоприятни обстоятелства се отразяват както върху обществените нагласи, така и върху активността на политическия елит. Пораждат се съмнения и несигурност относно позитивния резултат от предприєдинителната стратегия на България, до голяма степен първоначалният консенсус между политическите партии по евроинтеграционната политика се разпада. (Shikova, 1999: 18–19)

В отговор на приетата в Люксембург нова стратегия на Съюза по въпросите на разширяването – Партньорство за присъединяване – през април 1998 г. българското правителство приема Национална стратегия за присъединяване на Република България към ЕС. В нея се очертават основните насоки в дейността на държавата в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план. Основната цел на документа е поставянето на усилията за присъединяване в рамките на стройна програма чрез определяне на приоритетите, дефиниране на конкретните задачи и намиране на средствата за тяхното решаване. Краткосрочната цел на националната стратегия – включване в групата на страните, с които ЕС започва преговори за присъединяване до края

на 1998 – не е изпълнена. Изготвен въз основа на аналитичен преглед на съответствието между националното ни законодателство и това на европейските общности (скрийнинг), първият Редовен доклад на Комисията за напредъка на България в процеса на присъединяване (ноември 1998) не съдържа препоръка за откриване на преговори за членство между България и ЕС. Документът обръща внимание на липсата на съответствие между националното ни законодателство и общностното право дори и в новоприетите закони.

Вторият редовен доклад на Комисията за България от 1999 г. е положителен. В него се посочва, че страната отговаря на политическите критерии за членство, но не може да се очаква, че в средносрочен план ще се справи с останалите изисквания. Въз основа на този доклад е взето решение за началото на официални преговори със София, заедно с Латвия, Литва, Румъния, Словакия и Малта – на Европейския съвет в Хелзинки.

За положителното отношение към България важно значение има нейната позиция по югоконфликта. София ориентира своите външно-политически акции спрямо разпада на федерацията в синхрон с тези на ЕС. Демонстрираното отношение по Косовския конфликт предоставя подкрепата от страна на Т. Блеър на българската кандидатура за членство в ЕС.

Преговорите между България и ЕС

След решението от Хелзинки България навлиза в нов етап от движението си към пълноправно членство в ЕС. На 10 декември София е поканена да започне преговори с ЕС. Официалното откриване на преговорите със страните от Хелзингската група става на 15 февруари 2000 г. в рамките на МПК, на която са представени България, страните, членуващи в ЕС, и Комисията.

Междувременно българското правителство определя главен преговарящ, основен екип на преговорите и създава работни групи по преговорните глави. Преговорите за присъединяване към ЕС на практика представляват договаряне на условията за приобщаване на България към общите политики на Съюза. В началото на преговорния процес между България и Съюза са отворени 5 от общо 30-те преговорни глави, в които е разпределено общностното законодателство. Тези първи глави са: наука и изследвания, образование и обучение, малки и средни предприятия, външна политика и сигурност, външни

отношения. Те съдържат най-малко „чувствителни теми“ и най-малък обем общностно право.

Основните въпроси, които се разглеждат в рамките на преговорния процес, са евентуалните преходни периоди по съответната глава и ангажиментите на българското правителство за въвеждане и ефективно прилагане на европейското законодателство. Тези ангажименти са рамкирани от детайлни графици с конкретни срокове и отговорни институции. Позицията на ЕС е, че преходните периоди се отпускат само в изключителни случаи, при това с ограничено време и обхват. България договаря общо 34 преходни периода със силно изразена асиметричност в нейна полза.

Развитието на преговорите по разширяването налагат актуализиране на Националната стратегия. Оказва се, че заложените в нея графици водят до сериозно изоставане в сравнение с напредналите кандидати за членство в ЕС. Появява се опасението от изпадане на България в изключително неизгодна позиция след влизането на 10 нови държави в Съюза. Това разбиране предпоставя актуализирането на срока за завършване на преговорния процес – края на 2003 вместо през 2004 г. Въз основа на решение на НС от декември 2001 г. българското правителство разработва „Стратегия за ускоряване на преговорите за присъединяване на Република България към ЕС“. Тя съдържа: стратегия за реформа в българската съдебна система, национална система за борба с корупцията, стратегия за модернизиране на администрацията, комуникационна стратегия за присъединяване, стратегия за участие на България в структурните фондове на ЕС, национална стратегия за развитие на енергетиката и енергийната ефективност. По-нататъшното развитие на преговорния процес довежда до нова ревизия на някои от областите в Стратегията. Договарянето на условията за приобщаване към енергийната политика на ЕС обезсмисля заложената в стратегията цел за утвърждаване на България като енергиен център на Балканите.

В Редовния доклад от 2001 г. Комисията констатира, че страната е постигнала стабилност на институциите за гарантиране на демокрацията и върховенството на закона. Има забележки по отношение на работата на съдебната система и борбата с корупцията. Продължава критиката за незадоволителните мерки по интегриране на ромското малцинство, за осигуряване свободата на словото. Общото заключение е, че като цяло България изпълнява политическите критерии за членство. По отношение на икономическите критерии, за разлика от предходните доклади, където традиционното заключение е, че про-

гресът в създаването на пазарна икономика е ограничен, в доклада от 2001 г. е посочено, че България е близо до функционираща пазарна икономика. Независимо от това оптимистично заключение София е в по-неблагоприятна позиция в сравнение с останалите страни кандидатки по отношение на икономическите си показатели. Това е и основният аргумент срещу включването ѝ в групата държави, за които членството от 2004 г. е възможно. (Динков, 2002: 162) Към него се прибавят и резервите на ЕС спрямо нестабилността в региона, доколкото Съюзът избягва включването на конфликтни зони, които биха затруднили неговото функциониране.

В края на 2001 г. ЕС дава ясни сигнали за оставането на Румъния и България извън групата от десет държави, за които се предвижда членство от 2004 г. При представянето на редовния доклад на Комисията през ноември 2001 г. Г. Ферхойген заявява, че за членството на България и Румъния в ЕС през 2004 г. „няма никакъв шанс“. С цел да предотврати загубата на европейската перспектива пред България и разочарованието от замяната на желязната завеса с брюкселска дантела Симеон Сакскобургготски лансира оригинална идея за прилагане на принципно нов подход при приемането на кандидатките от втората група. През ноември 2001 г. той предлага на европейските институции да приемат двустепенна програма при петото разширяване. При първата стъпка страните кандидатки да бъдат приобщени към политическите сфери на ЕС – втори и трети стълб, а при втората – към икономическите политики – първи стълб. Това предложение до голяма степен противоречи на разпространеното мнение в Общността за недопускане на изкуствено разделяне в отношенията със СЦИЕ на икономически и политически области. (Smith, 1999: 50) Все пак българското правителство предлага един новаторски подход за осъществяване на идеята за обединена Европа.

През август 2002 г. България все още изостава, макар че е успяла за кратък срок да редуцира това изоставане. Тя е закрила 21 глави, докато страната с най-малко закрити глави от групата на първите 10 кандидатки е приключила условно преговорите по 26 от тях. Незадоволително е и използването на ресурсите от предприєдинителните финансови инструменти – програмите ФАР, ИСПА и САПАРД. България изразходва нищожна част от финансовите средства, като същевременно хвърля много усилия за осигуряване на ресурси от финансовите пазари при тежки условия.

Изоставането на България е отразено в Редовните годишни доклади на Комисията от октомври 2002 г., в които се препоръчва приемането на 10 нови страни членки в Съюза, с изключение на България и Румъния. В доклада си за България Комисията посочва, че в страната вече има функционираща пазарна икономика и подкрепя желанието ѝ да се присъедини към ЕС през 2007 г. Европейският съвет в Брюксел от октомври 2002 г. взема решение за подготовка на детайлизирана „пътна карта“ за присъединяването на България и Румъния, която е връчена на представителите на двете страни през декември 2002 г.

Редовният доклад на Комисията от 2003 г. е подчертано положителен. В него е посочено, че в страната е налице функционираща пазарна икономика, която е в състояние да осигури справяне с конкурентния натиск и с пазарните сили в ЕС в близко бъдеще, при условие че продължава да изпълнява програмата за реформи с оглед отстраняване на оставащите трудности.

По време на заседанията на МПК за бъдещата европейска конституция през декември 2003 г., в която България участва със статут на наблюдател, министрите – представители на 25-те страни членки на Съюза и присъединяващите се през 2004 г., одобряват проектодокумент, в който се заявява, че България и Румъния могат да приключат успешно преговорите с ЕС през 2004 г. и да подпишат присъединителния си договор с ЕС през 2005 г. Изразено е общото убеждение, че двете балкански държави са неразделна част от процеса на разширяване на ЕС и че всяка една е постигнала видим напредък в подготовката си за членство. В този дух е и изказването на комисаря по разширяването на ЕС Г. Ферхойген на пресконференция в Брюксел по същото време.

Европейският съвет от декември 2003 г. в Брюксел взема решение България да бъде приета в ЕС на 1 януари 2007 г. Съветът подкрепя 2004 като година за приключване на преговорите за членство с България и Румъния, като подчертава, че всяка страна ще бъде оценявана според собствените ѝ постижения.

През февруари 2004 г. Комисията по външна политика на ЕП одобрява единодушно Доклада за напредъка на България към членство в ЕС, изготвен от члена на Европейската народна партия и докладчик за България Джефри ван Орден. Чрез документа е отправена препоръка към Съвета на министрите и Комисията за отчитане на резултатите от партньорската проверка на АЕЦ „Козлодуй“ от ноември 2003 г., която отбелязва направените значителни инвестиции за повишаване нивото на безопасност на 3-ти и 4-ти блок. През март 2003 г. ЕП гласува ре-

золюция, с която настоява графикът за приемане на България да не е обвързан с графика на Румъния, тъй като България е по-напреднала от своята северна съседка.

Техническото приключване на преговорите за пълноправно членство на България в ЕС е осъществено на 15 юни 2004 – половин година по-рано от предвидения срок, когато временно са затворени всички преговорни глави. Политическото решение за приключване на преговорите е обявено с публикуването на Редовния доклад на Комисията от есента на 2004 г. За официален край на преговорния процес се приема МПК от 14 декември 2004 г.

През октомври 2004 г. е представен последният Редовен доклад на Комисията за напредъка на България преди подписването на Договора за членство. Документът посочва напредъка на страната в изпълнение на поетите задължения за членство, като същевременно са посочени областите, към които съществуват критики – съдебна система, борба с корупцията, трафик на хора. Специално внимание се обръща на незадоволителния напредък в съдебната реформа. София е призована да повиши активността си в борбата с корупцията и организираната престъпност.

Договорът за присъединяване на България към ЕС

Договорът за присъединяване между България и Румъния към ЕС представлява един общ договор, подписан от България и Румъния, от една страна, и от държавите, членуващи в ЕС – от друга. Той е подписан на 25 април 2005 г. в Рим и е посочено, че влиза в сила на 1 януари 2007 г., при положение че всички ратификационни документи са депозираны до 31 декември 2006 г.

В Договора са включени предпазни клаузи, които позволяват на ЕС да предприеме специални мерки в рамките на три години след датата, от която България става пълноправен член на ЕС, в случай че тя не изпълнява своите ангажименти по договора и това застрашава функционирането на вътрешния пазар на ЕС. Подобни предпазни клаузи са включени и в договорите за присъединяване на десетте страни – станали членки на Съюза, през 2004 г. Тези клаузи не отлагат членството в ЕС, но дават възможност за предприемане на определени мерки по отношение на нова държава членка, която не изпълнява ангажиментите си. По отношение на България и Румъния обаче е добавена и нова обща клауза за евентуално отлагане на членството с една година – 1 февруари 2008 г., като за Румъния тя е значително по-

строга и детайлизирана спрямо тази за България. Докато за България такова решение (за отлагане на членството) може да се вземе само с единодушие от настоящите държави – членки на ЕС, то по отношение на Румъния това може да стане с квалифицирано мнозинство. В съответствие с предпазната клауза България е поставена под засилено наблюдение от страна на ЕС.

Договорът за присъединяване дава на България статут на страна наблюдател. Този статут ѝ дава право да участва в процеса на вземане на решения в ЕС, като представя свои писмени позиции и се изказва по предложенията за приемане на нормативни актове в ЕС, но София е без право на гласуване.

Подписването на Договора за присъединяване обаче все още не слага край на усилията на България по пътя към пълноправно членство в ЕС. Този факт е ясно демонстриран от доклада на Комисията за напредъка на България от октомври 2005 г. Макар че като цяло документът посочва напредъка на страната в процеса към присъединяване, той посочва и 16 области, които са обект на критика, и взема решение да засили наблюдението по подготовката за членство. В следващия доклад – май 2006 г., посочените области на критика са 8: реформа на държавната администрация, реформа в съдебната система, борба с корупцията, борба с трафика на хора, лошо отношение при предварителното задържане и условията в затворите, закрила на децата, системата за грижи за хора с физически и психически увреждания, защита и интегриране на малцинствата. Във всичките 8 области Комисията отново отправя препоръка за по-нататъшни усилия.

Според третата ревизия на извършеното от страната от 26 септември 2006 г. пълноправното членство на Република България от 1 януари 2007 г. е потвърдено. Присъединяването на България към ЕС е исторически успех. То означава дълбока и качествена промяна на българското общество, тъй като членството на България в ЕС не бива да се разглежда само като съвместяване със стандарти и директиви, но и като споделяне на европейски механизми и модели, което ще бъде основно предизвикателство и смисъл на участието на страната ни в настоящото реализиране на идеята за европейско обединение. Превръщането на страната ни в част от европейския проект е единственият път към постигане на българските национални интереси.